

שנה חמישית

ברקאי

דף הרחבות – רעות

1. ביום ה-20 באפריל 1948, בנבי יושע, כאשר משלושת המקלענים אשר הופקדו להפנות על התקפות היהודה נפלו שנים, נשאר טוראי יזהר ערמוני ז"ל יחידי. באומץ לב ובלי הפוגות הוסיף להפנות על חבריו. ע"י כך עלה בידי היהודה לאסוף משדה הקרב את מרבית פצועיה. גם לאחר זאת לא נסוג, אלא הוסיף להגן בנשקו על שארית הפצועים, כמנעו את האויב מהתקרב אליהם, עד אשר נפגע ונפל חלל בשדה הקרב. על מעשה זה הוענק לו עיטור הגבורה. (מתוך אתר "הגבורה")
2. שבועיים אחרי אותו הלילה, של התקפה על קולוניה, במלחמת השחרור, אותם החיילים מוצאים את עצמם נצורים במנזר סן-סימון בקטמון, בירושלים. ההתקפות נגד הלוחמים הנצורים במנזר באות גל אחר גל. רובם המכריע של הלוחמים נפגעו. המפקדים מגיעים למסקנה שעליהם לסגת ומכררים את דרי הנסיגה האפשריות. "הבעיה המרכזית העומדת לפנינו", מביא המ"פ בן-ארי בזיכרונותיו את דבריו של הסמוג"ד, "היא שעלינו להבקיע את דרכנו חזרה לבסיס עם שיירה ארוכה של פצועים – ודרך שמח מוכה אש אויב. מאידך גיסא – ונניח לרגע שהפצועים יותר קל ינועו בכוחות עצמם – כיצד נחזיר איתנו כשישה עשר פצועים קשה שצריך לשאת אותם באלונקות ועוד כתשעה עשר פצועים בינוני שגם אותם צריך לשאת, שלא לדבר על גוויות של כחמישה עשר הרוגים עד כה?" (אסא כשר¹, אתיקה צבאית, עמ' 169)
3. (שאלה): במלחמה אם חייל מהויב או רשאי להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו החייל מסכנה, כגון שמוטל פצוע בשטח מסוכן והשוף לאויב וכדומה. (תשובה): בספרי (...) הבאתי דברי שו"ת רדב"ז שסובר בפשטות שאין אדם צריך להכניס את עצמו בספק סכנת נפשות כדי להציל את חברו מסכנה, ואם מחמיר על עצמו בכך הרי זה חסיד שומה, משום ש"ספק שלו עדיף מודאי של חברו". אבל לאחר העיון נראה שיש לומר שבמלחמה הדין שונה (...) שכשם שאי אפשר ללמוד מהמותר במלחמה למקום אחר, כך אי אפשר גם ללמוד מהאסור במקום אחר לגבי מלחמה, וכשם שהכלל של "והי בהם" לא חל במלחמה, כך הכלל של "הויך קודמים" גם כן לא חל במלחמה, אלא כאיש אחד מחויבים למסור כל אחד ואחד את נפשו בעד הצלת חייו של משנהו, ונכנס זה ג"כ בכללי הלכות ציבור והנהגת המדינה ותקנתה. (הרב אליעזר וולדנברג², שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן נו)

¹ אסא כשר (ישראל, 1940-) הוא פרופסור אמריטוס לפילוסופיה באוניברסיטת תל אביב העוסק בפרגמטיקה של השפה ובאתיקה מקצועית. ממחברי 'רוח צה"ל'. זוכה פרס ישראל בפילוסופיה.
² הרב אליעזר יהודה וולדנברג (ישראל, 1915-2006), מחבר שו"ת ציץ אליעזר ומחשובי הפוסקים במאה העשרים. נודע בעיקר בזכות תשובותיו בנושאי רפואה והלכה.

4. שנים שהיו מהלכין בדרך, וכיד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם – מתים, ואם שותה אחד מהן – מגיע לשוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך – הייך קודמים לחיי חבריך.

(תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א)

5. והחברים – שלושה מינים: חבר תועלת, וחבר נחת, וחבר מעלה. אמנם חבר התועלת, הרי הוא כחברות שני השותפים, וחברות המלך והייליו. ואמנם חבר הנחת, הרי הוא שני מינים: חבר הנאה, וחבר בטחון. אמנם חבר ההנאה, הרי הוא כחברות הזכרים לנקבות וכיוצא בה. ואמנם חבר הבטחון, הרי הוא שיהיה לאדם חבר שתבטח נפשו בו, לא ישמר ממנו לא במעשה ולא בדיבור, ויגלה לו כל עניניו, הנאה מהם והמגונה, מבלי חשש ממנו שישגיחו בכל זה חסרון, לא אצלם ולא אצל זולתו. כי אם יגיע לנפש בטחון באיש עד לזה השעור – תמצא רוב נחת בשיחתו ובחברותו. ואוהב המעלה, הוא שתהיה תאות שניהם וכוונתם למטרה אחת, והיא: הטוב, וירצה כל אחד להעזר בחברו בהגיע הטוב ההוא לשניהם יחד. וזה הוא החבר אשר ציוה לקנותו, והוא כחברות הרב לתלמיד והתלמיד לרב.

(רמב"ם³, פירוש למשנה, מסכת אבות פרק א משנה ו)

6. "ואהבת לרעך כמוך": אדם שלם מבחינה רוחנית ומוסרית לא יבדיל בין שלום רעהו לבין שלום עצמו; כי הסיבה המביאתהו לדרוש את שלום עצמו – היא גם המביאתהו לדרוש את שלום רעהו. כי גם אהבתו את עצמו איננה אלא הכרת הובה; הוא רואה בעצמו רק את יציר כפיו של ה'; וה' הפקיד את צלמו בידיו; ועליו להביא אותו לאותה שלמות גופנית, רוחנית ומוסרית, שה' הועיד לו כרצונו; למען אותה שלמות ה' הביאו לחיי חלדו ונתן לו הוראות בתורתו. ומתוך אותה הכרת הובה הוא אוהב את שלום רעהו; הוא אוהב בו את יציר כפיו של ה', שנברא כמוהו בצלם אלהים; ובאהבתו לבריות הוא מבטא את אהבתו למקום: "אוהב את המקום ואוהב את הבריות"

(רש"י הרש"י⁴ ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק יח)

7. אולם בזמן מלחמה, וליתר דיוק בזמן לחימה, מתרחש שינוי דרמטי מבחינת עוצמת המחויבות הנגזרת מהערבות ההדדית. בימי שלום הערבות ההדדית מוגבלת על ידי הכלל "הייך קודמים לחיי חברך", כלומר על האדם להעדיף את חייו שלו על פני חייו של חברו. לעומת זאת מהותה של הלחימה היא ההחלטה להורות לאדם לסכן את עצמו. כאשר מדובר במלחמת הגנה, משמעות ההחלטה הזאת היא להקריב את חייהם של אנשים מסוימים למען חייהם של אחרים. ואכן גם ההלכה מתירה – ואף מחייבת – את היחיד לסכן את עצמו בזמן לחימה, כפי שקבע שלמה גורן בהיותו הרב הראשי לישראל: "כאשר מדובר במלחמה, אין הגורם של פיקוח נפש של יחידים יכול לעכב את הליכייה של המלחמה, משום שכל המלחמה היא של העם כולו".

(עדו רכניץ, ערך הערבות במבחן העמות האסימטרי, מערכות 423)

³ רבי משה בן מימון (נולד בספרד ב-1138, נפטר במצרים ב-1204) היה מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מחשובי הפילוסופים בימי הביניים, איש אשכולות, מדען, רופא, חוקר ומנהיג.

⁴ הרב שמשון בן רפאל הירש (גרמניה, 1808-1888) היה מאבותיה של הנאו-אורתודוקסיה בגרמניה במאה ה-19. הנהיג את דרך "תורה עם דרך ארץ" ודגל במודרניזציה, בצד מאבק ברפורמים.